

МЕТОДОЛОГІЯ ТА АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ВІЛЬНИМ ЧАСОМ РЕКРЕАНТІВ У СЕКТОРІ ТУРИЗМУ

METHODOLOGY AND MANAGEMENT ANALYSIS LEISURE TOURISTS IN THE TOURISM SECTOR

У сучасних умовах розвитку туризм відіграє важливу роль у стимулюванні економічного розвитку не тільки безпосередньо туристичної галузі, але й суміжних галузей. Визначення пріоритетних напрямів економічного розвитку України забезпечить створення високоприбуткової туристичної галузі, яка задовольнить потреби внутрішнього та міжнародного туризму.

Важливими у функціонуванні туристичних підприємств є питання щодо забезпечення ефективного управління обсягами діяльності та моделювання вільного часу населення. Провідну роль у ефективності туристичної діяльності також займає фінансово-інвестиційне забезпечення, управління якістю туристичних послуг та організація раціонального використання часу рекреантів.

Ключові слова: туризм, рекреант, менеджмент, управління, моделювання.

В современных условиях развития туризма играет важную роль в стимулировании экономического развития не только непосредственно туристической отрасли, но и смежных отраслей. Определение приоритетных направлений экономического развития Украины обеспечит создание высокодоходной туристической отрасли, которая удовлетворит потребности внутреннего и международного туризма.

Важними в функционировании туристических предприятий является вопрос обеспечения эффективного управления объемами деятельности и моделирования свободного времени населения. Ведущую роль в эффективности туристической деятельности также занимает финансово-инвестиционное обеспечение, управление качеством туристических услуг организация рационального использования времени рекреантов.

Ключевые слова: туризм, рекреант, менеджмент, управление, моделирование.

In the current conditions of tourism plays an important role in promoting economic development of not only tourism industry directly, but also related industries. Determining the priorities of economic development of Ukraine will ensure the creation of highly profitable tourism industry that meet the needs of domestic and international tourism.

Important in the operation of tourism enterprises is the issue of ensuring effective management of business volume and modeling leisure population. Leading role in efficiency of tourist activity also covers financial and investment support, quality management and tourism organization time management tourists.

Keywords: tourism, tourists, management, control, simulation.

УДК 379.85:504.062

Нещадим Л.М.

к.е.н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Уманський національний університет садівництва

Тимчук С.В.

к.е.н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Уманський національний університет садівництва

Постановка проблеми. Туризм як форма суспільного споживання специфічних благ, послуг та товарів потребує досконалої системи менеджменту. Обґрунтування методологічних основ організації споживання туристичного продукту пов'язане з оптимальним розподілом вільного часу туриста, який він виділяє на подорож чи рекреацію. Результатом реалізації туристичного продукту є ефективне споживання туристичних благ, що у свою чергу залежить від оптимального використання вільного часу туриста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжні економісти приділяють багато уваги дослідженням проблем організації туристичної діяльності, серед яких: Луї Д'Аморе, Томас Л. Бартон, С. Каспар, Б. Рітчі, В. Хунцикер, Уільям Г. Шенкир та інші. Праці зазначених вчених створюють цілісну теоретичну базу для функціонування сфери туризму, оскільки вони дають достатнє уявлення про сутність туризму, його види та роль у розвитку країни. Д. Осипов торкається питання нових концепцій розвитку туризму. Досить важливими дослідженнями у розвинених країнах є з'ясування засад функціонування міжнародного туризму та шляхів його розвитку. Найбільш ґрунтовні дослідження особливостей розвитку міжнародного туризму проведені такими фахівцями, як: Гофре Харріс, Кеннет М. Кац.

У наукових працях знайшли своє відображення питання щодо передумов виникнення, принципів функ-

ціонування підприємств сфери туризму, класифікація їх форм і видів, організації діяльності у ринкових умовах, методології розробки і реалізації державної та регіональної туристичної політики, особливостей обліку та аналізу результатів роботи, планування фінансово-господарської діяльності, світового досвіду організації туризму. Зазначена проблематика висвітлюється у наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як: М. Бондаренко, О. Вуйцик, В. Герасименко, В. Єрмаченко, М. Колосінська, Л. Коржилов, Д. Соловійов, В. Шиманська та інших. Серед сучасних російських вчених, що вивчають основи туризму, можна назвати: М. Дмитрієв, М. Забаєва, В. Козирев, Е. Писаревський, які проводять детальний аналіз теоретичних основ функціонування туризму з метою розвитку даного сегмента економіки в Росії. Проблемаам структуризації туристичної індустрії присвячені роботи В. Морозова.

Важливим аспектом організації повноцінного відпочинку туриста є раціональне використання часу. Визначення вільного часу відпочивальника- туриста залежить від багатьох чинників. Насамперед нематеріальні чинники, що впливають на визначення вільного часу туриста важко піддаються кількісному визначенню, але впливають на результат відпочинку. Тому формування методології та менеджменту аналізу вільного часу туриста в туристичному секторі є важливим та потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення і обґрунтування методики визначення вільного часу туриста як інструментарію менеджменту у туристичному секторі.

Означену мету структуровано на такі завдання: характеристика концепції вільного часу рекреанта; обґрунтування методики визначення фонду добового часу рекреанта, його структури і кількісних характеристик; опис та обґрунтування процесу формування вільного часу туриста.

Виклад основного матеріалу. Організація вільного часу потребує вдосконалення. Програми тривалого відпочинку не враховують характеру конкретної праці. Багато колективів грають пасивну роль замовника, чи не орієнтуючи туристсько-екскурсійні організації на задоволення потреб членів своїх організацій, колективів, обумовлених їх професійними і соціальними особливостями.

Далеко не всі вміють користуватися і правильно провести свій вільний час, тому перед організаторами туризму стоять проблеми великої значущості – удосконалювати культуру використання вільного часу. Нагадаємо, що ще 15–20 років тому десятки мільйонів чоловік подорожували за маршрутом вихідного дня та самодіяльного туризму.

У 80-х рр. поняття рекреації та відпочинку розрізнялися, і основна їх відмінність полягала в тому, що рекреація – це частина вільного часу, пов'язана з відновленням сил людини на спеціалізованих територіях, переважно за межами місця їх постійного проживання. Уважалось, що для того, щоб відпочинок став рекреацією, потрібно залишити межі свого безпосереднього місця проживання і переміститися в якесь спеціалізоване місце, орієнтоване саме на відновлення сил. Туризм класифікували, як форму суспільного споживання специфічних благ, послуг та товарів, що об'єктивно розвинулася внаслідок соціологізації відтворювальної функції, утворивши галузь діяльності зі створення цього специфічного продукту та організації його споживання, яка за кінцевим призначенням та характером діяльності належить до споживчих галузей господарства [1].

У сучасних умовах таке розмежування понять втратило сенс. Термін «відпочинок» і «рекреація» розглядаються, як синоніми, тобто дещо різні позначення одного й того ж явища.

Види відпочинку можуть бути самими різними. Це перш за все сон як основна і найнеобхідніша форма відпочинку. Залежно від віку та індивідуальних особливостей для сну людині потрібні більшу або меншу кількість часу, але в цілому у сні вона проводить не менше третини свого життя, тобто близько 8 годин. Відпочинок включає набір видів діяльності, пов'язаних з розвагами і спортом, відвідуванням різних цікавих для людини місць і багато іншого.

Визначення відпочинку, рекреації, туризму, екскурсій та деяких інших понять виявляється складним,

тому слід розглянути зміст понять та їх співвідношення лише в загальному вигляді.

Основні поняття рекреації як відпочинку:

- орієнтація на відновлення сил людського організму;
- відсутність зв'язку з виробничою діяльністю;
- відсутність зв'язку із задоволенням насущних потреб;
- активність, як правило, за межами основного місця проживання.

Про важливість повноцінного використання людиною вільного часу йшлося в багатьох документах держави. У них вказувалося на докорінне поліпшення організаційної сторони справи, підкреслювалося, що багато залежить від спільної діяльності місцевих органів влади, профспілок та молоді. Саме цим організаціям належала провідна роль у реалізації завдань туристсько-екскурсійної справи.

У новітній історії розрізняють 3 фази розвитку концепції вільного часу [2, ст. 24–25; 3, ст. 245; 4, ст. 68–79]:

у 50-ті роки домінувала орієнтація на вільний час як засіб відновлення фізичних і розумових сил;

– у 60-ті роки вільний час використовувався на споживання матеріальних благ, які забезпечують зростальний добробут суспільства (придбання нерухомості, товарів тривалого використання, предметів розкоші тощо п.);

– у 80–90-х роки і нині явною стала тенденція до гедонізації вільного часу, споживання матеріальних благ не як самоцілі, але заради насолоди життям.

Процес обслуговування рекреанта (суб'єкта) в туристично-рекреаційній галузі, як і в безлічі різних галузей людської діяльності, ґрунтується, по суті, на наявності у нього вільного часу [5, ст. 73–75].

Дослідження вільного часу залежить від нематеріальних чинників, які важко піддаються кількісному визначенню, але, безумовно, значно впливають на якість одержуваного результату. Межі між вільним і іншими видами не робочого часу важко вловити і умовні [6, ст. 157–162]. В узагальненому вигляді вільний час розглядається, як частина не робочого часу, що залишається у людини після вирахування різного роду непорушних, необхідних витрат часу.

Структура фонду добового часу і її кількісні характеристики досліджувалися багатьма авторами. Г.П. Орлов [7, ст. 100–134] на основі даних соціологічних досліджень багатьох років показує, що на кожного працюючого на добу доводиться 9:00. 30 хв. робітника і пов'язаного з роботою часу, 8:00. 30 хв. фізіологічно необхідного часу (сон, прийняття їжі, особиста гігієна), три години вільного часу, який зростає до 5 годин, якщо додати всі вихідні та святкові дні.

Отже, структура добового фонду часу суб'єкта [6, ст. 157–162] може бути задана як:

$$i = \{i_s\} = \{i_1, i_2, i_3, i_4, i_5\}, \quad s = 1, 2, 3, 4, 5$$

де i_1 – час на основну діяльність (роботу, навчання);
 i_2 – час на пересування до місця основної діяльності

i назад; i_3 – час на задоволення природних потреб; i_4 – час на вирішення побутових проблем; i_5 – час на фізичний та інтелектуальний розвиток і відпочинок (власне вільний час).

Значення компонента і відрізняються в робочі (i), неробочі (i'') і відпускні (i''') дні. Структура добового фонду суб'єкта залежить від типу дня і задається для робочих днів компонентів i' , для неробочих днів – i'' , для відпускних – i''' . Тому має сенс ввести узагальнений показник і та позначити особливості його компонент:

$$I = \{I_s\} = \{i'_s, i''_s, i'''_s\}$$

компоненти якого мають такі відмінності:

$$i_3 = i'_3 = i''_3 = i'''_3,$$

час на задоволення природних потреб не залежить від типу дня:

$$i_1 = i_2 = i_1'' = i_2'' = 0,$$

(у позаробочий і відпускні дні час на основну діяльність і пересування до місця основної діяльності і назад у структурі добового фонду відсутній).

Тоді узагальнений показник структури добового фонду має наступний вигляд:

$$I = \{i'_1; i'_2; i_3; i'_4; i'_5; 0; 0; i_3; i''_4; i''_5; 0; 0; i_3; i'''_4; i'''_5\}.$$

Процес формування вільного часу суспільства визначається суб'єктами, що належать до різних соціально-культурних утворень [6, ст. 157–162]. При цьому суб'єкти ведуть конкретну діяльність на основі стандартів соціально-культурного освіти – системи, середовища та ін. Автори роботи [6, ст. 157–162] запропонували при дослідженні вільного часу класифікувати суспільство по відношенню до праці: працюючі і непрацюючі суб'єкти в робочі, неробочі та відпускні дні. Із результатів дослідження випливає необхідність доповнити запропоновану структуру двома складовими: учнями всіх видів навчальних закладів від шкіл до університетів включно і дітьми віком до 7 років. Тому в якості базису для дослідження вільного часу приймаються соціально-культурні групи, задані показником J :

$$J = \{J_l\} = \{j_1; j_2; j_3; j_4\}, \quad l = 1; 2; 3; 4,$$

де j_1 – працююче населення; j_2 – не працююче населення; j_3 – школярі та студенти; j_4 – діти до 7 років.

REFERENCES:

1. Туризм / Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>
2. Aleinikova H.M. Naukovi doslidzhennia menedzhmentu turbiznesu / H.M. Aleinikova, V.F. Danylchuk // Ekonomichna pidhotovka fakhivtsiv u neprofilnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh: materialy Druhoi Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf., Lviv, 26–27 zhovtnia 2000 r. – Lviv. – 2000. – S. 24–27.
3. Bovsunovskaia A.Ya. Neohrafyia turyzma / A.Ya. Bovsunovskaia. – Donetsk: DYTБ, 2002. – 411 s.
4. Danylchuk V.F. Myrovoi r ynok usluh turbyznesa / V.F. Danylchuk. – Donetsk: Donetskyi yn-t turyst. byznesa, 2010. – 146 s.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, визначення вільного часу потенційних рекреантів за допомогою моделювання дасть змогу більш ефективно працювати галузі туризму. Основоположним у методиці визначення вільного часу рекреанта є показник добового фонду суб'єкта, який включає в себе час на основну діяльність, пересування до місця основної діяльності і назад, задоволення природних потреб, вирішення побутових потреб, а також час на фізичний та інтелектуальний розвиток і відпочинок. Саме величина останнього показника і дозволяє виявити можливості залучення рекреанта у сферу туризму та виявити можливості оптимального його використання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Туризм / Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>
2. Алейнікова Г.М. Наукові дослідження менеджменту турбізнесу / Г.М. Алейнікова, В.Ф. Данильчук // Економічна підготовка фахівців у непрофільних вищих навчальних закладах: матеріали Другої Всеукраїнської наук.-практ. конф. – Львів, 26–27 жовтня 2000 р. – Львів. – 2000. – С. 24–27.
3. Бовсуновская А.Я. География туризма / А.Я. Бовсуновская. – Донецк: ДИТБ, 2002. – 411 с.
4. Данильчук В.Ф. Мировой рынок услуг турбизнеса / В.Ф. Данильчук. – Донецк: Донецкий ин-т турист. бизнеса. – 2010. – 146 с.
5. Стрелец А.И. Отраслевые аспекты стратегического управления в проблеме развития мировых интеграционных процессов / А.И. Стрелец // Наукові праці Донецького нац. техн. ун-ту. Сер.: Економічна. – Донецьк: ДонНТУ. – 2012. – Вип. 75. – С. 73–80.
6. Danilczuk W.F. Income formative factors of tourist recreational market for the making decisions by regional organs of state administration / W.F. Danilczuk, A.J. Bowsunovskaja, G.A. Krapivina // Gospodarka regionalna i turystyka studia 9 materially. – Kielce, Zeszyt. – 2005. – № 3. – p. 157–167.
7. Орлов Г.П. Свободное время и личность / Г.П. Орлов. – Свердловск: Средне-Уральское кн. изд-во. – 2003. – 153 с.
5. Strelets A.Y. Otrasleye aspekt y stratezhicheskoho upravleniya v probleme razvytyia myrov ykh yntehratsyonn ykh protsessov / A.Y. Strelets // Naukovi pratsi Donetskoho nats. tekhn. un-tu. Ser.: Ekonomichna. – Donetsk: DonNTU. – 2012. – Vyp. 75. – S. 73–80.
6. Danilczuk W.F. Income formative factors of tourist recreational market for the making decisions by regional organs of state administration / W.F. Danilczuk, A.J. Bowsunovskaja, G.A. Krapivina // Gospodarka regionalna i turystyka studia 9 materially. – Kielce, Zeszyt. – 2005. – #3. – R. 157–167.
7. Orlov H.P. Svobodnoe vremia y lychnost / H.P. Orlov. – Sverdlovsk: Sredne-Uralskoe kn. yzd-vo, 2003. – 153 s.